

International Relations: Politics, Economics, Law

Volume 2017 | Issue 2

Article 12

7-1-2017

Sustainable socio-economic development of cities: world experience review

M. Turdibaeva

University of world economy and diplomacy

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/intrel>

Part of the [Economics Commons](#)

Recommended Citation

Turdibaeva, M. (2017) "Sustainable socio-economic development of cities: world experience review," *International Relations: Politics, Economics, Law*: Vol. 2017 : Iss. 2 , Article 12.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/intrel/vol2017/iss2/12>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in International Relations: Politics, Economics, Law by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact brownman91@mail.ru.

М.М. Турдибаева

Шаҳарларни барқарор ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш масалалари: жаҳон тажрибаси шарҳи

Статья посвящена изучению зарубежного опыта обеспечения устойчивого социально-экономического развития городов и перспектив развития этой отрасли в отечественном градостроительстве. На основе проведенного анализа результатов исследований видных учёных в этой области автором представлены практические рекомендации по обеспечению ускоренного повышения социально-экономического качества жизнедеятельности городов Республики Узбекистан.

* * *

In this article, the author reviewed the foreign experience and research results of prominent scientists in the field of sustainable socio-economic development of cities and brought his recommendations for sustainable socio-economic development of the cities of the Republic of Uzbekistan.

Калит сўзлар: барқарор ижтимоий-иқтисодий ривожланиш, шаҳарларни ривожлантириш, урбанизация, иқтисодиётни кластерлаштириш, турмуш сифати

* * *

Ключевые слова: устойчивое социально-экономическое развитие, обеспечение развития городов, урбанизация, кластеризация экономики, качество жизни

* * *

Key words: sustainable social and economic development, urban development, urbanization, economic clustering, quality of life

М.М. Турдибаева, ЖИДУ, ўқитувчи-стажер.

Маълумки, 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисида давлатимиз раҳбари Ш. Мирзиёв маъруза қилиб, “Давлат архитектура ва қурилиш қўмитаси тизимини тубдан қайта ташкил этиш, шаҳарсозликнинг эскирган методология ва нормативлари, капитал қурилишдаги номутаносиблик ва муаммоларни бартараф этиш, шунингдек, лойиҳа институтларининг самарасиз фаолиятини қайта кўриб чиқиш”ни кечиктириб бўлмайдиган ўта муҳим вазифалар қаторига қўшди [1]. Демак, шаҳарлар ривожланишини замонавий услублар асосида режалаштириш ва шу орқали иқтисодиётимизни барқарор ривожлантириш ҳозирги кунда ниҳоятда долзарб масаладир.

Мамлакатимизни ўрта муддатли истиқболда янада ривожлантириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” Фармонининг 1-иловасига мувофиқ 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси тасдиқланди. Ушбу стратегиянинг “Ижтимоий соҳани ривожлантиришнинг устувор йўналишлари” қисмида арзон уй-жойлар барпо этиш бўйича мақсадли дастурларни амалга ошириш, аҳолининг ҳаёт шароитлари яхшиланишини таъминловчи йўл-транспорт, муҳандислик-коммуникация ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш ҳамда модернизация қилишга оид қуйидаги йўналишларда чора-тадбирларни амалга ошириш режалаштирилган:

- аҳоли, энг аввало, ёш оилалар, эскирган уйларда яшаб келаётган фуқаролар ва уй-жой шароитини яхшилашга муҳтож бошқа фуқароларнинг яшаш шароитини имтиёзли шартларда ипотека кредитлари ажратиш ҳамда шаҳар ва қишлоқ жойларда арзон уйлар қуриш орқали янада яхшилаш;

- аҳолининг коммунал-маиший хизматлар билан таъминланиш даражасини ошириш, энг аввало, янги ичимлик суви тармоқларини қуриш, тежамкор ва самарали замонавий технологияларни босқичма-босқич жорий этиш орқали қишлоқ жойларда аҳолининг тоза ичимлик суви билан таъминлашни тубдан яхшилаш;

- одамларнинг экологик хавфсиз муҳитда яшашини таъминлаш, маиший чиқиндиларни қайта ишлаш комплексларини қуриш ва модернизация қилиш, уларнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, аҳолини чиқиндини йўқ қилиш бўйича замонавий объектлар билан таъминлаш;

- аҳолига транспорт хизмати кўрсатишни тубдан яхшилаш, йўловчи ташиш хавфсизлигини ошириш ва атроф муҳитга зарарли моддалар чиқишини камайтириш, ҳар томонлама қулай янги автобусларни сотиб олиш, автовокзал ва автостанцияларни қуриш ҳамда реконструкция қилиш;

- йўл инфратузилмаси қурилиши ва реконструкция қилинишини давом эттириш, энг аввало, минтақавий автомобиль йўллари ривожлантириш, хўжаликлараро қишлоқ автомобиль йўллари, аҳоли пункти кўчаларини капитал ва жорий таъмирлаш;

- янги электр энергия ишлаб чиқариш қувватларини қуриш ва мавжудларини модернизация қилиш, паст кучланишли электр тармоқлари ва трансформатор пунктларини янгилаш асосида аҳолини электр энергияси ҳамда бошқа ёқилғи-энергия ресурслари билан таъминлашни яхшилаш, шунингдек, қайта тикланадиган энергия манбаларидан фойдаланишни кенгайтириш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш;

- театр ва томоша масканларини, маданий-маърифий ташкилотлар ва музейлар фаолиятини ривожлантириш ҳамда такомиллаштириш, уларнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш.

Мазкур мақолада биз мана шу устивор йўналишда белгиланган муҳим чора-тадбирларни амалга оширишга, яъни Ўзбекистон шаҳарларининг барқарор ривожланишини таъминлашга оид тегишли таклифларни ишлаб чиқишни, бунинг учун эса шаҳарларнинг барқарор ижтимоий-иқтисодий ривожланишини таъминлашнинг назарий асосларини ҳамда бу соҳада ривожланган чет эл мамлакатлари тажрибасини ўрганишни ва уларнинг натижаларини қисқача шарҳлашни мақсад қилиб олдик.

Икки юз йил олдин шаҳарларда дунё аҳолисининг фақат 34 фоизгина истиқомат қилган бўлса, ҳозирги пайтда бу кўрсаткич 54 фоизни ташкил этади [2]. Шаҳарлар сонининг кўпайиши, уларнинг кенгайиши мамлакатларнинг иқтисодий ривожланишига ўз ҳиссасини қўшиб бормоқда.

Шу билан бирга таъкидлаш жоизки, сўнги 30 йил ичида илк бор, айниқса, ривожланган мамлакатларда баъзи йирик шаҳарлар аҳолисининг камайиши кузатила бошлади. Масалан, Буюк Британияда дезурбанизация жараёнлари кузатилмоқда: агломерация аҳолиси қисқармоқда ва қишлоқ жойлардаги аҳоли сони ўсиб бормоқда. Бунга сабаб – қишлоқ жойларда инфратузилмаларнинг ривожланганлиги ва экологик вазиятнинг шаҳарга нисбатан яхшироқ эканлиги. Худди шундай жараён Германиянинг йирик шаҳарларида ҳам кузатилмоқда.

Хозирги кунда шаҳарларнинг пайдо бўлиши, уларнинг кенгайиши ва мегаполисларга айланиши, иқтисодиётнинг ривожланишига қўшаётган ҳиссасининг ошиши каби омиллар турли олимлар томонидан изчил ўрганилмоқда. Айтиш жоизки, агар илгари урбанизация жараёнларига нисбатан фақат ижобий ёндашилган бўлса, ҳозирда уларга танқидий нуқтаи назар билан қараш одат бўлиб қолмоқда. Бунга сабаблар қуйидагича:

- шаҳарлаштиришнинг экологик вазиятга салбий таъсири;
- шаҳар иқтисодий ривожланишининг ижтимоий муаммоларни келтириб чиқариши;
- глобализация шароитида ривожланаётган шаҳарларда глобал оммавий маданиятнинг интеграцияси ва шу туфайли маҳаллий урф-одатларнинг ва миллий маданиятнинг ёшлар маънавий тарбиясига бўлган таъсирининг сустлашиши;
- жинойatchиликнинг ўсиши;
- аҳоли зичлиги ошиб кетиши ва транспорт хизматларига талабнинг кескин ўсиб бориши;
- шаҳар ўсган сари унинг иқтисодиётини мувофиқлаштиришнинг қийинлашиши ва номарказлаштириш жараёнларининг талаб қилиниши.

Шаҳар иқтисодиёти фазовий жойлашувининг назарий асослари: қисқача шарҳ. Хозирги кунда шаҳарлардаги ишлаб чиқариш кучларининг жойлашуви “Янги иқтисодий география” деб номланган ва Нобел мукофоти лауреати Пол Кругман томонидан асослаб берилган илмий йўналиш доирасидаги замонавий назариялар тушунтириб бера олади [3]. Ушбу илмий йўналишга оид сўнги тадқиқот натижалари “Фазовий иқтисодиёт назарияси: шаҳарлар, ҳудудлар ва халқаро савдо” деб номланган асарда умумлаштирилган [4]. Ушбу назарияда умумий иқтисодий мувозанат механизми орқали фирмаларнинг бозор мезонларига биноан шаҳар миқёсида ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш тўғрисида қарорлар қабул қилишлари тушунтирилган. Ушбу назария монополистик рақобат, масштаб орқали тежамкорликка эришиш, гетероген маҳсулот ва нафтлилик фаразлари асосида яратилди. Назария хулосаларига кўра, шаҳарнинг урбанизациялашиши (агломерацияга айланиши) ёки дезурбанизацияга учраши ёки иккала жараённинг балансда бўлиши транспорт харажатлари, иқтисодиёт таркиби ва масштаб эффекти орқали белгиланади. Бундай назарий хулосаларнинг амалий тасдиғи илк бор Жаҳон Банкнинг 2009 йилдаги “Жаҳон ривожланиши тўғрисидаги ҳисоботи”да келтирилган [5]. Ҳисоботда фирмаларнинг жойлашувининг бир-бирига яқинлашиши, транспорт ва савдо харажатларининг камайиши, тармоқларнинг кластерлашуви жараёнлари эмпирик далиллар билан асослаб берилган.

Илгари, собиқ Иттифок даврида, эътибор асосан шаҳарларни ихтисослаштиришга қаратилган, яъни саноатни концентрациялаштириш ва кластерлаштириш масалалари ечимига кам урғу берилган¹. Натижада шаҳарларда монокультурали иқтисодий таркиб вужудга келган. Ихтисослашиш – бу фаолият турларининг (яъни тармоқларнинг) мамлакатга нисбатан олганда шаҳар кесимида тақсимланишидир. Концентрация эса – алоҳида тармоқ улушларининг ҳудудлар бўйича тақсимланиши. Шаҳарлардаги монокультурали иқтисодий таркиб барқарорсиз иқтисодий ривожланишга олиб келган, чунки бозор муносабатларига ўтилганда бундай таркиб ўзидан-ўзи ўзгара бошлаган ва натижада иқтисодий салоҳияти ўхшаш ҳудудлар иқтисодиётининг таркибий конвергенцияси рўй берган.

Собиқ Иттифок даврида, 1970-80 йилларда, иқтисодий география фани доирасида “геоурбанистика” илмий йўналиши шаклланган эди ва ушбу йўналишда ишлаган олимларга замонавий билимлар етишмас эди. 1990 йилларда МДХ олимлари томонидан ҳудудий ривожланиш таҳлилининг янги усуллари ўрганилди, лекин уларни қўллаш амалиёти сустр эди. Шаҳар иқтисодиёти бўйича замонавий дарсликлар МДХ мамлакатларида илк бор 2000 йилларда пайдо бўла бошладди. Ҳудудий режалаштириш ишлари сустр амалга оширилганлиги сабабли агломерация эффекти ҳам сустр намоён бўлди.

П. Кругман моделларидан бири “Марказ-периферия” деб номланади [6]. Ушбу модел ҳудудлар нима учун ҳар хил ривожланганлигини тушунтириб беради. Концентрация марказни вужудга келтиради, марказ эса ўз навбатида инновацияларни яратади ва бунинг учун у перифериядан турли ресурсларни жалб этади. Сўнг инновациялар периферияга Т. Хегерстранднинг “инновациялар диффузияси” назариясида қўрсатилган механизм орқали тарқалади [7].

П. Кругман назариясига кўра, шаҳарнинг рақобатбардош бўлиши учун, биринчи навбатда, у табиий ресурсларга бой жойлар ва транспорт йўллари энг қўп кесишган нукталарга яқин бўлиши керак. Иккинчи навбатда эса шаҳарда, албатта, олий ва ўрта таълим ҳамда соғлиқни сақлаш муассасалари сифатли инсоний капитални юқори миқдорда етиштириши, аҳоли зич жойлашган ҳолда яшаши, яхши бизнес-иқлим ва инфратузилма яратилиши, илмий муассасалар ва технопарклар фаолият юритиши керак.

Ўтган асрнинг 90-йилларида “иқтисодий кластер”ларни яратишга асосланган ҳудудий ривожлантиришнинг янги ёндашуви амалиётда

¹ Маълумки, ихтисослашиш ва концентрациялашиш жараёнларини Хиршман-Херфиндал индекси ва Кругманнинг фарқлар индекси ёрдамида ўлчаш мумкин.

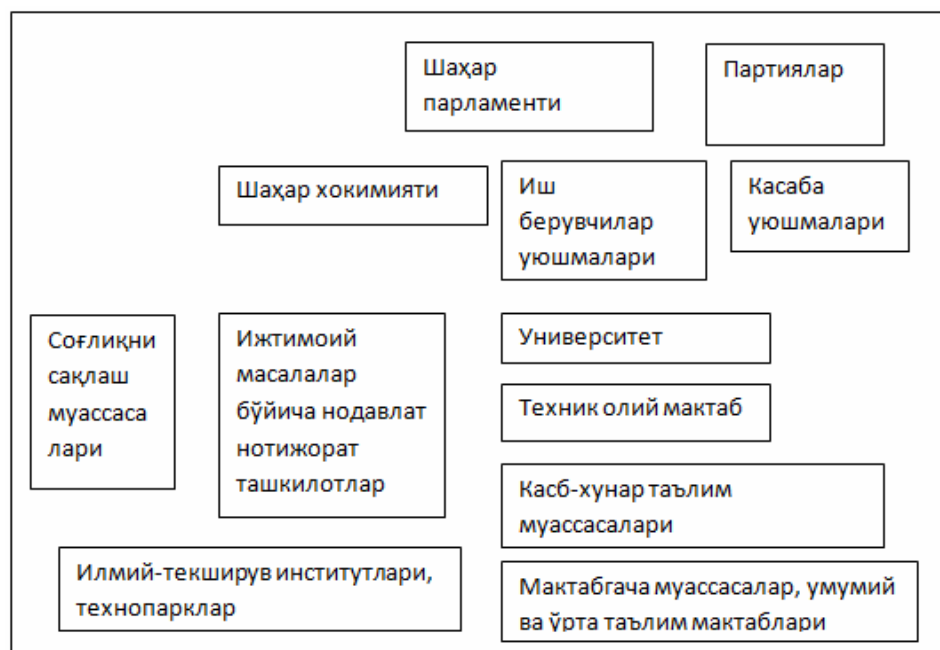
қўллана бошлади ва унинг муаллифи Майкл Портер эди [8]. У ўша пайтларда Жанубий Корея ҳукуматининг маслаҳатчиси сифатида фаолият юритарди. М. Портер 10та энг ривожланган мамлакат (Дания, Германия, Италия, Япония, Корея, Сингапур, Швеция, Швейцария, Буюк Британия, АҚШ) иқтисодиёти тармоқларининг экспортдаги улушлари (1971, 1978 ва 1985 йиллар бўйича) динамикасини ўрганиб чиқиб, ушбу тармоқларнинг халқаро рақобатбардошлиги тўғрисида хулосалар чиқарди. Натижада 1971-1985 йилларда Германияда автомобил ва кимё тармоқлари ҳамда оғир машинасозлик дунё бўйича энг рақобатбардош тармоқлар бўлганлиги аниқланди. Японияда эса шу давр мобайнида энг рақобатбардош тармоқлар - микроэлектроника ва маиший техника, Швейцарияда - банк ва фармацевтика, АҚШда - авиасозлик ва киноиндустрия, дастурий таъминотларни ишлаб чиқариш, Италияда - пойафзал ва чарм маҳсулотларини, ювелир молларини ишлаб чиқариш тармоқлари бўлган экан.

М. Портер бундай рақобатбардошлик негизида айнан иқтисодиётнинг кластерлаштирилиши ётганлигини асослаб беришга ҳаракат қилди. Унинг фикрича, мамлакатдаги тармоқнинг глобал рақобатбардошлиги қуйидаги тўртта омиллар асосида белгиланади: а) ишлаб чиқариш факторлари ҳамда инфратузилма билан таъминланганлик даражаси (бунда, айниқса, инсоний капитал ва инфратузилма ҳолати муҳим, чунки улар яратилувчи омиллардир); б) талаб ҳолати; в) турдош ва ёрдамчи тармоқлар мавжудлиги ва уларнинг ҳолати; г) фирмалар стратегияси, бошқаруви тузилмаси ва сифати ва рақобат муҳити.

Нимага Италиянинг ювелир моллари ва чарм моллари бутун дунёда сотилади? Ушбу саволга М. Портер назариясига таяниб, қуйидагича жавоб беришимиз мумкин: биринчидан, Италияда ювелир ва чарм молларини ишлаб чиқариш бўйича юқори малакали мутахассислар тайёрланади, яъни тегишли инсоний капитал мавжуд ҳамда бизнес учун қўйлаб бўлган тегишли инфратузилма ривожланган; иккинчидан, дунё бўйлаб сифатли ювелир ва чарм молларига талаб юқори; учинчидан, ювелир молларини қайта ишлаш асбоб-ускуналари Италиянинг ўзида ишлаб чиқарилади ва худди шундай чарм маҳсулотларини ишлаб чиқариш учун зарур бўлган терини қайта ишлаш тармоқлари ёнма-ён жойлашган, яъни турдош бир-бирини тўлдирувчи тармоқлар мавжуд; тўртинчидан, олийгоҳлар ва тегишли бизнес-мактабларни битирган юқори малакали менежерлар бизнесни режалаштириш, стратегияни ишлаб чиқариш, фирмани ва корпорацияни бошқаришнинг замонавий услубларини билишади.

Шаҳар ижтимоий-иқтисодий ривожланишини мувофиқлаштириш: Германия тажрибаси. Германияда шаҳарларга ўзини-ўзи бошқа-

риш ваколатлари берилган. Партиялар ўз номзодлари билан сайловларда қатнашишади ва сайлов натижаларига кўра парламент фракциялари ва шаҳар ҳокимияти раҳбарияти шакллантирилади. Шаҳар ҳокимияти фаолиятини, партиялардан ташқари, жамиятнинг турли ижтимоий гуруҳлари манфаатларини ҳимоя қилувчи ташкилотлар назорат қилишади. Хусусан, иш берувчилар уюшмалари тадбиркорлик субъектлари манфаатларини, касаба уюшмалари эса иш олувчилар манфаатларини инобатга олишни талаб қилишади. Германияда аҳолиси 100 минг кишидан ортиқ бўлган ҳар бир шаҳарда албатта иккита олийгоҳ мавжуд: бири барча ижтимоий фанлар йўналишларини қамраб олувчи университет (Universität) бўлса, иккинчиси - барча техник ва табиий фанлар йўналишларини қамраб олувчи олий мактабдир (Fachhochschule). Бундай маҳаллий олий таълим тизими шаҳар аҳолисига жуда маъқул, чунки ёшлар бундай шароитда кўпинча узоқ жойларга ўқишга кетмайдилар ва кейинчалик мутахассисликлари бўйича шаҳарнинг ўзида банд бўладилар.

Манба: Германия тажрибасини ўрганиш натижасида муаллиф томонида тайёрланди.

1-Расм. Шаҳар замонавий ижтимоий-иқтисодий тизимининг элементлари

Эътиборга молик томони шундаки, бандлик сиёсати шаҳарнинг ўзида маҳаллий ҳокимият органлари томонидан мустақил амалга оширилади: таълим муассасалари иш берувчилар муассасалари ва бандлик хизматлари билан келишган ҳолда ҳамда маҳаллий меҳнат бозоридаги вазиятни ўрганиб тегишли мутахассисликлар бўйича абитуриентларни қабул қилиш квоталарини белгилайдилар ва шу тариқа меҳнат бозори мувозанатлилигини таъминлайдилар. Бундай шароитда илм-фан ҳам, технологиялар ҳам шаҳарнинг ўзида ривожланади, чунки барча тегишли ҳамкорлар – олийгоҳлар, иш берувчилар, илмий даргоҳлар, технопарклар ва ҳок. – бир шаҳарда тўпланадилар.

Номарказлаштириш жараёнлари ва шаҳар ривожланишини мувофиқлаштириш: жаҳон тажрибаси. Ривожланган чет эл мамлакатларида шаҳарлар маҳаллий бошқаруви органларининг хизматлари сўнги 30 йил мобайнида номарказлаштирилди (масалан, Францияда бу жараён 80-йилларда, Англияда эса – 90-йилларда бошланган). Бундай жараён қуйидагига омиллар билан шартланган: жойдаги муаммоларни ва уларни қандай ҳал этиш йўллари маҳаллий аҳоли ва тегишли маҳаллий органлар вакиллариининг марказдан кўра яхшироқ билиши; шаҳарларда фуқаролик жамиятининг шаклланиб бўлганлиги ва маҳаллий аҳолининг ҳуқуқий ва сиёсий маданияти даражаси юқорилиги; шаҳар маҳаллий органлари фаолияти шаффофлиги ва ошқоралик даражасинининг юқорилиги.

Диққатга сазовор яна бир омил – шаҳар ҳокимияти ваколатларида таълим ва соғлиқни сақлаш соҳасида маҳаллий сиёсатни олиб бориш ваколати қўшилди. Эндиликда таълим ва соғлиқни сақлаш муассасаларининг барпо этилиши, уларнинг жойлашуви, қурилиши молиялаштирилиши, улардаги жойлар сонини белгилаш шаҳар ҳокимиятлари ва парламентлари зиммасига юклатилган. Бундан ташқари, уй-коммунал хўжалиги, транспорт тармоғи ривожланиши масалалари ҳам жойларда ҳал қилинадиган бўлди. Шунга мос равишда 1990 йиллардан бошлаб қурилиши режалаштирилган иншоотларни молиялаштира олиш учун фискал номарказлаштириш ислохотлари ҳам амалга оширилди, яъни эндиликда шаҳарлар тегишли бир қатор солиқларни йиққан ҳолда шаҳар бюджет даромадларини ўзлари шакллантирадилар ва унинг сарфларини ҳам ўзлари режалаштирадилар [9]. Европа Иттифоқининг 15та мамлакатаида (яъни ЕИ 15да) давлат бюджети харажатларининг 30%га яқини маҳаллий ҳукуматга берилди, Иқтисодий Ҳамкорлик ва Тараққиёт Ташкилотида бу кўрсаткич 2010 йилда 32%га тенг эди [10]. Лекин шу билан бирга, маҳаллий харажатлар ошиши асосан марказий бюджет трансфертлари ва маҳаллий ҳокими-

ят фазначилиги мажбуриятлари ҳисобига молиялаштирилди ва ўз маблағлари улуши фақатгина 20%ни ташкил этди.

Турмуш сифатини яхшилаш ва “яшил иқтисодиёт”ни шакллантириш. Ҳозирги кунда жон бошига ялпи шаҳар маҳсулотининг кўрсаткичи турмуш даражасини белгиласада, унинг сифатини белгила олмайди. Ҳаёт сифати – инсон ҳаёти шароитлари ва тафсилотлари баҳосини англатувчи тушунча. Ушбу тушунча моддий таъминланганлик даражасидан ташқари фуқароларнинг саломатлиги, улар ҳаётининг давомийлиги, атроф-муҳит шароитлари, маиший қулайлик, овқатланиш, ижтимоий муҳит сифати, маданий ва маънавий эҳтиёжларнинг қондирилиши, таълим, соғлиқни сақлаш, сув, газ, элетр тармоғи билан қамраб олинганлиги, фаолиятлар эркинлиги даражаси ва ҳоказоларни ўз ичига олади. Ҳаёт сифатини таъминлаш масаласини ечиш инклюзив иқтисодий ўсишга эришиш имконини беради.

Ҳозирги кунда барқарор ривожланиш деганда, нафақат иқтисодий ривожланиш, балки экологик вазиятни яхшиланиши ҳам тушунилади. Масалан, Мельбурн шаҳрининг 2030 йилгача ривожланиш дастурида 9та мақсад белгилаб қўйилган. Булар: 1) шаҳарни ихчамлаштириш; 2) шаҳар ва унинг воҳасида иқтисодий ўсишга эришиш; 3) атрофдаги бошқа шаҳарлар билан тармоқларни кучайтириш; 4) шаҳар аҳолиси фаровонлигини ошириш; 5) шаҳарнинг туристик жозибадорлигини ошириш; 6) шаҳарнинг ижтимоий ривожига эришиш; 7) “яшил” шаҳар мақомини олиш; 8) шаҳар транспорт инфратузилмасини такомиллаштириш; 9) шаҳар ҳокимияти фаолияти самарадорлигини ошириш [11].

Бундан ташқари, ушбу шаҳар экологиясини яхшилаш мақсадида қўйидаги муҳим чора-тадбирларни амалга ошириш режалаштирилган: 1) сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш ва уларни тежаш; 2) маиший чиқиндиларни йиғиш, саралаш ва қайта ишлаш тизимини янада такомиллаштириш; 3) энергия самарадорлигини ошириш ва иссиқхона газ эмиссиясини камайтириш; 4) сув тошқинлари салбий оқибатларининг олдини олиш; 5) ер ости сувлари ва ер ресурсларини муфозаза қилиш; 6) ҳаво ифлосланишининг олдини олиш мақсадида транспорт ривожланишини мос равишда режалаштириш.

Хулоса тарзида таъкидлаш жоизки, ҳозирги пайтда ривожланган дунё шаҳарларининг кўпларида узоқ муддатли барқарор ривожланиш стратегиялари ишлаб чиқилиб, амалга оширилмоқда. Барқарор ривожланиш – иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш ҳамда экологик ҳолатни яхшилаш мақсадларига эришишга қаратилган ривожланишдир. Юқоридаги мулоҳазалар келиб чиққан ва ривожланган чет эл мамлакатлари тажрибасига асосланган ҳолда, Ўзбекистоннинг барқа-

рор иқтисодий-ижтимоий ривожланиши стратегиясини такомиллаштириш мақсадида республикада қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ бўлади:

1) шаҳарларнинг комплекс ривожланишини режалаштириш ва мувофиқлаштириш ишларини замонавий талабларга кўра амалга ошириш мақсадида тегишли қонунчилик асосларини яратиш, ҳокимият бўлинмалари ишларини самарали ташкиллаштириш, юқори малакали мутахассисларни тайёрлаш ва бу жараён учун илмий, ўқув-услубий ҳамда амалий-услубий таъминотни шакллантириш;

2) ривожланган чет эл мамлакатлари тажрибасига мувофиқ, ишлаб чиқаришнинг энергия самарадорлигини ошириш мақсадида шаҳар (туман марказлари) атрофида жойлашган хусусий секторга қайта тикланадиган энергия манбалари (шамол, биогаз, қуёш нурлари)дан кенг фойдаланган ҳолда электр энергиясини ишлаб чиқариш функциясини топшириш ва ишлаб чиқарилган электр энергиясини давлатга келишилган нархда сотиш тизимини шакллантириш;

3) маиший чиқиндиларни йиғиш, саралаш ва қайта ишлаш тизимини янада такомиллаштириш мақсадида маҳаллий ҳокимият органларининг чиқиндиларни йиғиш, саралаш ва қайта ишлаш билан боғлиқ функциясини тўлиқ хусусий секторга топшириш ва бунинг учун тегишли ҳуқуқий-меъёрий базани яратиш;

4) замонавий талабларга асосан экология соҳасида етук мутахассисларни тайёрлаш мақсадида бешта ўқув фанини, яъни “Экологик ҳуқуқ” (ҳуқуқшунослар учун), “Яшил технологиялар” (муҳандис ва конструкторлар учун), “Экологиянинг иқтисодий назарияси” (иқтисодчилар учун), “Экологик менежмент” (бизнес бошқаруви мутахассислари учун) ва “Давлатнинг экологик сиёсати” (умумметодологик фан сифатида) таълим муассасаларининг тегишли намунавий ва ишчи ўқув режаларга татбиқ этиш;

5) ташландиқ жойлар ва эскирган инфратузилмаларни қайтадан ривожлантириш ҳамда ўша жойлардан аҳоли кўчиб кетишининг олдини олиш мақсадида маҳаллий давлат ҳокимият органларига субсидияларлик тамойилига асосланган ҳолда давлат-хусусий шерикчилиги механизмларини кенг жорий этиш имконини берувчи тегишли қонунчиликни шакллантириш;

6) миллий иқтисодиётимизнинг глобал рақобатбардошлигини таъминлаш мақсадида ўрта ва узоқ муддатли иқтисодиётни кластерлаштириш дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш ҳамда шаҳарларни ривожлантиришда кластерлаштириш тамойилларига амал қилишни таъминлаш.

Адабиётлар

1. *Мирзиёев Ш.М.* Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. – Т.: Ўзбекистон, 2017.
2. World Urbanization Prospects. The 2014 Revision. United Nations New York, 2015.
3. *Krugman P.* Increasing Returns and Economic Geography // Journal of Political Economy. 1991. № 49. Pp. 137–150.
4. *Fujita M., Krugman P., Venables A.* The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade. Cambridge: MIT Press, 1999. 367 p.
5. The World Bank. Reshaping Economic Geography. World Development Report 2009. Washington DC: World Bank. 2009.
6. *Грицай О. В., Иоффе Г. В., Трейвиш А. И.* Центр и периферия в региональном развитии. – М.: Наука, 1991. – 168 с.
7. Hågerstrand, Torsten (1967). Innovation diffusion as a spatial process. Postscript and translation by Allan Pred. Chicago: University of Chicago Press.
8. Porter M. E. Competitive Advantage of Nations. // Harvard Business Review, March/April 1990, pp. 75-91.
9. Worldbank. Local governance in industrial countries / edited by Anwar Shah. Worldbank, 2006.
10. European Commission. Fiscal relations across government levels in times of crisis – making compatible fiscal decentralization and budgetary discipline. Economic Papers 501, July 2013.
11. Melbourne 2030. Planning for sustainable growth Department of Infrastructure. State of Victoria. October 2002.